

UJŚCIE RZEKI GAĆ DO NARWI

Ujście rzeki Gać jest łącznikiem pomiędzy dwoma obszarami Natura 2000 (Przełomowa Dolina Narwi i Bagno Wizna). W okresie wiosennych roztopów powstają tu kilkusethektarowe rozlewiska przyciągające wielotysięczne stada ptaków.

➤ **LOKALIZACJA:** powiat łomżyński, gmina Łomża;
najbliższe miejscowości: Gać, Lutostań, Koty

➤ **DOJAZD:**

PKS: do przystanku miejscowości Gać przy szosie (679) Rutki – Łomża;

AUTO: drogą dojazdową od szosy do miejscowości Gać, Lutostań, Koty

➤ **OKRES OBSERWACJI:** III-VI

➤ **CZAS WIZYTY:** drogą od miejscowości Gać w kierunku miejscowości Lutostań, Koty (1 godzina) następnie drogą polną wzdłuż rzeki Gać w kierunku północnym (1,5 godziny)

➤ **WSTĘP:** wolny, bez ograniczeń

➤ **ZAGROŻENIA:** nie należy schodzić z drogi biegnącej groblą wzdłuż rzeki Gać ze względu na wysokie podtopienie, grząski teren i bardzo liczne dziury bobrowe

➤ **GATUNKI PTAKÓW:** łabędź czarnodzioby, gęś zbożowa, gęś białoczelna, bernikla białolica, bocian czarny, bielik, orlik krzykliwy, żuraw, siewka złota, czajka, batalion, wodniczka

➤ **UWAGI:** przy słonecznej aurze zalecane obserwacje w godzinach porannych (wieczorne pod słońce), polecana luneta

Rozlewiska w knieci błotnej – ujście Gaci – fot. Grzegorz Grygoruk

Gatunkami dominującymi podczas wiosennych przelotów są kilkutyśne zgrupowania odpoczywających i żerujących gęsi białoczelnych i zbożowych, wśród których możemy również obserwować bernikle białolice. Wyjątkowo ciekawie i imponująco wyglądają łabędzie czarnodziobe, których stado w szczycie przelotu liczy nawet do około 200 osobników. Towarzyszą im liczne łabędzie krzykliwe i nieme. Spośród kaczek możemy tu obserwować kilkutyśne stada świstunów i krzyżówek oraz duże zgrupowania rożeńców, cyraneczek i gągołów. Wśród ptaków siewkowatych dominującym gatunkiem jest batalion, którego szczyt przelotu przypada na maj. Obserwujemy również siewki złote, czajki, rycyki, kuliki wielkie i inne gatunki siewek. Gdy milknie zgiełk hałaśliwych gęsi i kaczek, pojawiają się koczujące rybitwy białoskrzydłe, białowąse i czarne. Jest tu również rewir żerowiskowy największego ptaka drapieżnego w Europie – bielika. Można spotkać tu orlika krzykliwego, puchacza, żurawie. Obok licznie gniazdującego w okolicy bociana białego, regu-

Gdy milknie zgiełk hałaśliwych gęsi i kaczek pojawiają się koczujące rybitwy białoskrzydłe, białowąse i czarne. Jest tu również rewir żerowiskowy największego ptaka drapieżnego w Europie – bielika.

larnie obserwowany jest bocian czarny. Po zejściu wiosennych rozlewisk pojawia się jeden z najrzadszych ptaków śpiewających na świecie – wodniczka. Ujście Gaci zachwyca nie tylko ilością i różnorodnością obserwowanych ptaków, ale też urzeka rozległymi połaciami kwitnącej knieci błotnej powszechnie znanej jako kaczeniec.

STAWY

PIETKOWSKIE

Stawy Pietkowskie obejmujące obszar blisko 200 ha to drugi pod względem wielkości taki obiekt w regionie. Położone są w dolinie Narwi, na skraju rozległego torfowiska o nazwie Bagno Filipy. Po drugiej stronie rzeki znajduje się jedno z najmniejszych miast w Polsce – liczący około 1000 mieszkańców Suraż.

↘ **LOKALIZACJA:** 42 km od Białegostoku, gm. Poświętne.

↘ **DOJAZD:** PKP i PKS: Białystok – Łapy

 PKS: Białystok – Łapy – Pietkowo (ok. 5 połączeń z Łap, 3,5 km pieszo od przystanku)

 AUTO: parking Ośrodka Edukacji Ekologicznej „Cyraneczka”

↘ **OKRES OBSERWACJI:** IV-X

↘ **CZAS WIZYTY:** ścieżka edukacyjna – 6 km, 2-3 godziny

↘ **WSTĘP:** zarządzający – Nadleśnictwo Rudka, uzgodnienie wstępu z Nadleśnictwem (tel. 857305800) lub Leśnictwem Pietkowo (tel. 856501593)

↘ **ZAGROŻENIA:** uwaga na dziury bobrowe w grobli

↘ **GATUNKI PTAKÓW:** tabeź krzykliwy, gęgawa, bocian czarny, czapla biała, czapla siwa, bielik, błotniak stawowy, wodnik, zielonka, rybitwa rzeczna, puchacz, podrózniczek, wąsatka

↘ **UWAGI:** największa aktywność ptaków w godzinach rannych i wieczornych, kalosze niepotrzebne

Stawy powstawały na przełomie XIX i XX w., a nazwano je od imion dzieci hrabiego Starzeńskiego, przedwojennego właściciela majątku Pietkowo. Cały kompleks składa się z dwóch części rozdzielonych zalesionym wzniesieniem – uroczyskiem „Ostrów”. Od północy i wschodu sąsiaduje z rozległymi zmeliorowanymi łąkami torfowymi, a od południa i zachodu otoczony jest lasami mieszanymi. Zbiorniki zasilane są wodą pobieraną z Lizy, lewego dopływu Narwi. Około 60% ich po-

wierzchni porastają szuwary, głównie trzcinowe oraz tworzone przez pałkę wąskolistną. Obok nich występują niewielkie płyty oczeretu i turzyc. Lustro wody w znacznym stopniu pokrywają zbiorowiska rzęś, a dna zbiorników – podwodne łąki. Większość grobli porasta bujna roślinność zielna, która w czerwcu jest wykaszana na użytkowanych odcinkach. Pojedyncze krzaki spotkać można nie tylko na groblach, lecz rów-

Zielonka
– fot. Mateusz Matysiak
(www.mateuszmatysiak.pl)

nież na niewielkich wyspach i wyplyceniach w obrębie stawów. Duża różnorodność zbiorowisk roślinnych sprzyja występowaniu licznych gatunków ptaków i innych zwierząt o zróżnicowanych wymaganiach siedliskowych.

Bez wątpliwości Stawy Pietkowskie, szczególnie latem, są jednym z najatrakcyjniejszych ornitologicznie terenów w obrębie doliny górnej Narwi. Największe

Wąsatka – fot. Marcin Perkowski

zagęszczenia osiągają tu: zielonka, błotniak stawowy, gęgawa, łabędź krzykliwy i rybitwa rzeczna. Regularnie gniazdują, takie gatunki jak bąk, wąsatka, wodnik i podróżniczek. Stawy stanowią też ważne miejsce żerowania rzadkich gatunków takich jak puchacz, bielik i bocian czarny. Podczas migracji zatrzymują się tu m. in. rybołów i czapla biała. Jesienią, przy spuszczeniu wody można odnotować żerujące w mule biegusy i brodziece.

Wybudowane z myślą o młotownikach ptaków wieże widokowe, kładki i czatownie pozwalają na bardzo bliski kontakt z przyrodą, a tablice ustawione na trasie ścieżki edukacyjnej dostarczają informacji o gniazdujących tu ptakach. W 2009 r., w ramach

projektu czynnej ochrony rybitw realizowanego przez Nadleśnictwo Rudka i PTO, skonstruowane zostały dwie drewniane platformy, które zwodowano na największych stawach – Elżbieta I i Elżbieta II. Jeszcze tego samego roku stwierdzono na nich łęgi rybitw rzecznych, siewczek rzecznych oraz pierwszy w dolinie górnej Narwi łęg rybitwy białoczelnej. Łącznie gniazduje tu ok. 50 gatunków ptaków. Awifauna Stawów Pietkowskich została szczegółowo opisana przez Eugeniusza Pugacewicza w czasopiśmie *Dubelt* 2 (2010), 25-42, zaś Nadleśnictwo Rudka wydało przewodnik po tym terenie.

KŁADKA

WANIEWO-ŚLIWNO

Kładka znajduje się na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego, który obejmuje dolinę Narwi w jej bagiennym fragmencie. Unikatowy charakter rzeki, w postaci sieci koryt rzecznych o nieregularnym układzie, jest największym walorem przyrodniczym obszaru. Narew na tym odcinku bywa określana nawet „polską Amazonką”.

Ornitolożki na kładce Waniewo-Śliwno

– fot. Edyta Kapowicz

Wyniesione pomiędzy licznymi korytami wyspy, w zależności od zalewu, są widoczne i dostępne lub znikają pod powierzchnią wody. Okresowe zalewy oraz niedostępność terenu zapewniają dogodne warunki bytowania licznym gatunkom ptaków, w tym zagrożonym.

W 2008 roku, przy współpracy Narwiańskiego Parku Narodowego oraz gmin Sokoty i Choroszcz, powstała ciekawa kładka widokowa z przeprawą promo-

wą przez koryta Narwi. Kładka jest dość nowa, zabezpieczona poręczami, a więc przystosowana do wizyt rodzin z dziećmi. Dodatkową atrakcją dla najmłodszych (i nie tylko) są promy linowe, przeciągane samodzielnie przez odwiedzających. Nie należy się jednak obawiać, specjalnie opracowana konstrukcja sprawia, że poruszanie się promem nie wymaga dużej siły.

Nie pierwszy raz przeprawa przez Narew połączyła Waniewo i Śliwno, bo już w XV wieku w tym miejscu przebiegał trakt handlowy łączący Koronę i Litwę. Na początku XVI wieku, w miejscu dzisiejszej kładki, istniał drewniany most ze strażnicą mającą chronić przed pożarem, zwaną „Grodziskiem” lub „Zamczyskiem”. Most funkcjonował przez 10 lat. Bijatyki zwaśnionych rodów szlacheckich z Waniewa i Tykocina doprowadziły do jego spalania. Odbudowana przeprawa przetrwała do 1915 r., kiedy to wycofujące się wojska rosyjskie, ponownie spaliły most.

Dodatkową atrakcją dla najmłodszych (i nie tylko) są promy linowe, przeciągane samodzielnie przez odwiedzających.

Nie sposób wymienić wszystkich gatunków ptaków lęgowych, które możemy bez większego problemu tutaj zaobserwować. Wczesną wiosną do rodu przystępują gęgawy, zaraz po nich białki stawowe, żurawie, łabędzie nieme i cyranki. Gdy opadnie nieco poziom wody, swoje gniazda zakładają tu rycyki, czajki, krwawodzioby i czasami sieweczki rzeczne. Na tak krótkim odcinku możemy usłyszeć i zobaczyć dużą rzeszę ptaków śpiewających, między innymi: brzęczki, strumieniówki, rokitniczki, trzciniaki, potrzosy czy dziwonie. Nie tylko ptaki śpiewające zachwycają nas fascynującą gamą dźwięków. Wieczorami usłyszymy tutaj charakterystyczne głosy chruścieli – kwiczącego jak świnka wodnika czy kropiatkę, której głos przypomina dźwięk kropli wody uderzających o blachę. Podczas przelotów wiosennych napotkamy tu tokujące bataliony, a jesienią możemy podziwiać wieczorne złoty żurawi. Niewielka odległość od Białegostoku pozwala na dojazd w to miejsce rowerem.

ANNA SUCHOWOLEC
SŁAWOMIR NIEDŹWIECKI

Bąk – fot. Rafał Łapiński

↘ **LOKALIZACJA:** ok. 30 km od Białegostoku, gminy Sokoly i Choroszcz, Narwiański Park Narodowy

↘ **DOJAZD:**

PKS: relacja Białystok – Śliwno, w dni robocze co godzinę od 5 do 20, w weekendy 2-3 dziennie

AUTO: z Białegostoku drogą krajową numer 8, w lewo w kierunku Porosty, po 2 km w Krupnikach skręcamy w prawo na tzw. drogę Kruszewską (lub przez miasto ulicą ks. Popiełuszki na drogę Kruszewską), w Kolonii Rogowo skręcamy w lewo na Konowały i kierując się znakami po 5 km jesteśmy na miejscu

↘ **OKRES OBSERWACJI:** III-VI

↘ **CZAS WIZYTY:** ok. 2 godziny, długość kładki 1200 m

↘ **WSTĘP:** bilety wstępu do NPN do zakupienia w siedzibie Parku w Kurowie oraz po obu stronach kładki (w sezonie)

↘ **ZAGROŻENIA:** kładka od strony Waniewa może być wiosną niedostępna z powodu zalewu, polecane wejście od strony Śliwna

↘ **GATUNKI PTAKÓW:** gęgawa, cyranka, bąk, błotniak stawowy, kropiatka, żuraw, batalion, strumieniówka, brzęczka

↘ **UWAGI:** brak

JEZIORO

ZYGMUNTA AUGUSTA

Jeziro Zygmunta Augusta położone jest na skraju Puszczy Knyszyńskiej, obok wsi Czechowizna, około 4 km od Knyszyna. Zajmuje powierzchnię 485 ha i jest jednym z najstarszych sztucznych zbiorników w Europie, wykonanym przed 1559 rokiem poprzez spiętrzenie rzeki Nereśl.

- **LOKALIZACJA:** 32 km od Białegostoku, gm. Knyszyn
- **DOJAZD:**
  - **PKS:** Białystok-Mońki, Białystok-Elk (wiele połączeń w ciągu dnia, ok. 1,5 km pieszo od przystanku)
  - **AUTO:** 1,5 km za Knyszynem wjazd w drogę szutrową (znak Czechowizna). Przed zabudowaniami w prawo i połąną drogą wjeżdżamy na punkt obserwacyjny
- **OKRES OBSERWACJI:** III-XI (szczególnie IX-X)
- **CZAS WIZYTY:** W zależności od dysponowanego czasu. Obserwacje z punktu
- **WSTĘP:** Bez ograniczeń, poza terenem prywatnym.
- **ZAGROŻENIA:** Okresowo zły stan drogi prowadzącej do miejsca obserwacji
- **GATUNKI PTAKÓW:** gęgawa, kormoran, bielik, błotniak stawowy, siewka złota, czajka, rybitwa czarna i białoskrzydła
- **UWAGI:** Obserwacje na punkcie utrudnia silny wiatr (należy wybierać dni bezwietrzne). Ze względu na duże odległości niezbędna luneta

Bieliki – fot. Rafał Łapiński

Niemal cały brzeg jeziora jest zarośnięty szuwarem trzcinowym, przez co otwarta tafła wody jest praktycznie niewidoczna. Tę niedogodność zrekompensuje nam widok z górk – punktu widokowego na południowo-zachodnim brzegu zbiornika.

Wiosną jest to przede wszystkim ważne miejsce odpoczynku wielu gatunków kaczek. Można tu wtedy spotkać duże stada: krzyżówek, czeranic, gągołów, świstunów, głowienek, rożeńców.

Widok na jezioro Zygmunta Augusta

– fot. Tomasz Kufakowski

Gatunki związane z płytszymi wodami (cyranka, płaskonos, cyraneczka) pojawiają się w tym okresie w mniejszych ilościach. W trakcie wiosennego przelotu na zbiorniku przebywają zwarte stada perkozów dwuczubych i śmieszek. Na okolicznych łąkach i polach, żerują przed dalszą wędrówką stada gęsi. W maju nad zbiornikiem pojawiają się rybitwy: białoskrzydłe, białowąse, zwyczajne i czarne, ale zdarzają się też znacznie rzadsze rybitwy wielkodziobe. Wraz z nimi nad zbiornikiem latają w tym czasie przelotne mewy małe. Jest to też jedno z nielicznych miejsc w naszym regionie, gdzie wiosną można wypatrzeć nury czarnoszyje w efektownych szatach godowych.

Latem spotkamy tu niewiele gatunków ptaków. Większość przeleciała już na swoje lęgowiska. Wśród rozległych łąków trzciny usłyszymy nawołujące bąki i zaobserwujemy polujące i jednocześnie gniazdujące w tych miejscach błotniaki stawowe. W trzcinach można wypatrzeć także wysiadujące łabędzie nienie. Już w lipcu na otwartej tafli jeziora pojawiają się licznie, wcześniej skryte, lęgowe gęgawy ze swoim przychówkiem.

Najciekawsza dla "ptasiarza,, będzie jednak jesień na Jeziorze Zygmunta Augusta. Z końcem września stawy są spuszczone i rozpoczyna się odtów ryb. Na powiększających się z każdym dniem taczach błota pojawiają się ptaki siewkowate. W tysięcznych stadach zlatują się czajki i siewki złote, między nimi można wypatrzeć: bataliony, kszyki, biegusy zmienne, kwokacze, siewnice, piaskowce. Na obrzeżach wysepek i w płytkiej wodzie żerują czaple siwe, białe oraz mewy białogłowe i siwe. Duże stada krzyżówek, cyraneczek i innych kaczek oraz łysek, przebywają na wciąż obecnym jeszcze lustrze coraz płytszej wody, zaś na wyschniętym już dnie zbiornika pożywienia poszukują wrony siwe i szpaki. Odtów ryb ściąga tu też największe z naszych latających drapieżników – bieliki, które w liczbie nawet do 30 osobników patrolują całą okolicę. Jest to wtedy wymarzone miejsce na obserwacje tego gatunku.

Z rzadkości jakie tu zaobserwowano należy wymienić chociażby pierwsze dla regionu obserwacje sterniczki i wydryzka długosternego.

GRZEGORZ GRYGORUK

Śmieszka – fot. Marcin Perkowski

Rezerwat Krzemianka wiosną
– fot. Grzegorz Grygoruk

REZERWAT

KRZEMIANKA

W rezerwacie, jak sama nazwa wskazuje, znajduje się stara kopalnia krzemienia sprzed ok. 3000 lat. Z umieszczonych wzdłuż trasy tablic informacyjnych możemy się dowiedzieć więcej o historii puszczy oraz gospodarce leśnej, a przy ścieżce zobaczymy drzewa, w których znajdowały się barcie.

➤ **LOKALIZACJA:** 20 km na północ od Białegostoku, przy Drodze Krajowej nr 8, na terenie gminy Dobrzyniewo Kościelne i Czarna Białostocka

➤ **DOJAZD:**

PKS: połączenia Białystok – Rybniki (kursuje co godzinę od 4 do 20), lub Białystok – Kopisk (jeden dziennie), ok. 2 km od przystanku,

AUTO: Dogodna lokalizacja dla osób poruszających się samochodem – parking przy wejściu do rezerwatu

➤ **OKRES OBSER-**

WACJI: cały rok, najatrakcyjniej wiosną

➤ **CZAS WIZYTY:**

1-3 h

➤ **WSTĘP:** Na terenie rezerwatu można poruszać się tylko po wyznaczonej ścieżce

➤ **GATUNKI PTAKÓW:** jarząbek, samotnik, sóweczka, dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł białostrzybi, muchołówka mała, orzechówka

➤ **UWAGI:** Po opadach kładka jest śliska, na przedwiośnie mogą się przydać kalosze

Samica jarząbka
– fot. Mateusz Matysiak
(www.mateuszmatysiak.pl)

Położenie rezerwatu przy głównej trasie sprawia, że jest on łatwo dostępny dla turystów. Dotyczy to zarówno osób poruszających się transportem publicznym (dojazd do wsi Rybniki), jak i prywatnym.

W Rezerwacie Krzemianka spotkamy fragment lasu dość typowego dla Puszczy Knyszyńskiej. Najciekawsza z ptasiego punktu widzenia część obejmuje łąg z licznymi świerkami i charakterystycznymi źródłiskami. Zobaczyć możemy także dość dobrze zachowane fragmenty grądu.

Położenie rezerwatu przy głównej trasie sprawia, że jest on łatwo dostępny dla turystów. Dotyczy to zarówno osób poruszających się transportem publicznym (dojazd do wsi Rybniki), jak i prywatnym, gdyż przy wejściu do rezerwatu znajduje się parking. Liczne wykroty, gęste świerki oraz obumierające fragmenty lasu nadają temu miejscu prawdziwy „puszczański charakter” i sprawiają, że możemy się poczuć jak w lesie naturalnym. Tuż przy ścieżce zobaczymy także trzy malownicze źródłiska, tak charakterystyczne dla Puszczy Knyszyńskiej. W południowej części rezerwatu, która jest najciekawsza z przyrodniczego punktu widzenia, poruszamy się dzięki drewnianej kładce, poprowadzonej nad podmokłym terenem. Jest on w dużej części zalany co wynika z aktywności bobrów na rzeczce o tej samej nazwie co rezerwat. Spacer po kładce pozwoli nam na obserwację m.in. ptaków ukrywających się w trudno dostępnych miejscach. Możemy zobaczyć tu aż 8 gatunków dzięciołów, czyli wszystkie poza krętogłowem i dzięcio-

Dzięcioł trójpalczasty – fot. Tomasz Tumiel

łem syryjskim. Warto przystanąć na dłużej w miejscu, gdzie drzewa obumarły, ale pozostało mnóstwo stojącego i leżącego drewna, które daje schronienie wielu ciekawym bezkręgowcom. To tu najłatwiej usłyszeć, a potem wypatrzyć dzięcioła trójpalczastego lub biało-grzbiatego. Bez trudu dostrzeżemy też samotnika, muchotłówki żałobne i małe, zniczka, zimorodka, a przy odrobieniu szczęścia również skryte jarząbki, sóweczki, żurawia a nawet wójcika. Często w tej okolicy pojawia się bielik, trzmielojad i orlik krzykliwy.

STAWY

DOJLIDZKIE

Stawy Dojlidzkie przed burzą
– fot. Grzegorz Grygoruk

Kompleks stawów Dojlidzkich położony jest na południowo-wschodnim obrzeżu Białegostoku. Od południa styka się z niedużym laskiem i zalewem plażowym (staw „I”). W skład kompleksu wchodzi ponad 20 stawów różnej wielkości, z których część jest już mocno zarośnięta szuwarami.

Łabędź krzykliwy – fot. Marcin Perkowski

Na stawy najłatwiej dostać się od zachodu czyli od strony miasta. Od ulicy Plażowej w kierunku ogródków działkowych i stawów prowadzi wyboista żużlowa dróżka. Po kilkuset metrach docieramy do grobli, którą dalej biegnie droga. Tu najlepiej rozejrzeć się za miejscem parkingowym. Podążając na wschód mijamy kolejno stawy Ia, Ib, Ic, Id, zarośnięty le oraz dalej po prawej staw „Plażowy” (lub „I”). Małe stawy, tzw. „jedyńki” z reguły pełne są mew i kaczek oraz perkozów. Przy niskim stanie wody zasiadają tu siewki. Tutaj też są spore szanse na perkozia rogatego i rybitwy. Na stawie „Ic”, stykającym się z „III”, często obserwujemy bączka. W środkowej części kompleksu stawów mieszczą się akweny: II i III, które po stawie „Plażowym” zajmują największą powierzchnię. Na stawie III (leży na północy) znajduje się wyspa, na której przesiadują kormorany i czaple. Za wyspą mieści się zarastająca trzciną zatoka. Tu bywają łabędzie krzykliwe i wąsatki. Poza tym na stawie III spotyka się sporo kaczek i perkozów. Na stawie II, mieszczącym się w części południowej, od lat gnieźdzą się w zmiennej liczbie śmieszki. Ostatnio ich kolonia przeniosła się na stawy Ia i Ib. Tu również jest sporo kaczek i perkozów oraz zatrzymują się ptaki przelotne (np. płątkonogi, duże mewy, gęsi etc). Między stawami II i III biegnie droga,

którą możemy dalej przejść na wschód. Po drodze mijamy trzcinowiska przechodzące w kępy wierzb i mały lassek. Tu można spotkać wąsatki i usłyszeć chruściele albo remiza. Na końcu lasku żużłowka skręca w lewo, gdzie widać kilka małych stawków, które ostatnio z reguły są suche. Jedynie w okresie silniejszych opadów lub roztopów pojawiają się tu ciekawe siewki (np. terekia, biegusy). Kiedyś na jednym ze stawków gnieździł się perkoz rogaty. Uważajmy na zabudowania w oddali. To siedziba „stawowego”, który mimo że jest przyjazny, to ma nieprzyjazne pieski. Zarastająca dróżka biegnie dalej na wschód przez wierzbowe zarośla i doprowadza nas do stawu IV, który z racji swojej izolacji bywa bardzo interesujący. Jeśli w IV mamy niski poziom wody, to jest sporo ciekawych siewek. Jeśli wody jest więcej – to azylu szukają tutaj płoszone kaczki, łabędzie i czaple. Na południe od IV jest kilka starszych drzew, na których lubią siadywać bieliki. Na północny wschód od IV znajdują się 3 stawki – x, y, z, które najczęściej są puste. Tu lęgną się czajki i sieweczki, zatrzymują różne siewkowce. Wreszcie za trzema małymi stawkami mieści się ostatni – V, który pełni funkcje rekreacyjne.

TOMASZ KUŁAKOWSKI

- **LOKALIZACJA:** południowo-wschodnie obrzeża Białegostoku
- **DOJAZD:** autobusy komunikacji miejskiej, auto, rower
- **OKRES OBSERWACJI:** III-XI
- **CZAS WIZYTY:** w zależności od wybranej trasy od 2 do 4 godzin (pieszo)
- **WSTĘP:** teren dzierżawiony, po groblach można spacerować, samochód najlepiej zostawić przy ogródkach działkowych na północnych obrzeżach stawów lub koło plaży
- **ZAGROŻENIA:** należy poruszać się ogólnie dostępnymi groblami, unikajmy płoszenia ptaków np. mew w kolonii

- **GATUNKI PTAKÓW:** łabędź krzykliwy, nury, perkozek, perkozy – dwuczuby, rdzawoszyi, zausznik, sporadycznie rogaty, bączek, czapla biała, zalatujący bielik, rybołów, wodnik, zielonka, kolonia śmieszek, mewy żółtonogie, wąsatka, remiz
- **RZADKOŚCI:** terekia, wydrzyk ostrostermy, mewa trójpalczasta, mewa biała, rybitwa popielata

Perkozy rdzawoszyje
– fot. Mateusz Matysiak
(www.mateuszmatysiak.pl)

Zachód słońca nad Siemianówką
– fot. Grzegorz Grygoruk

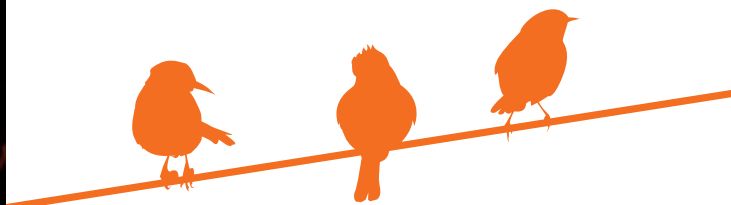

ZBIORNIK

SIEMIANÓWKA

Zbiornik Siemianówka (3250 ha) jest sztucznym akwenem wodnym, lecz mimo to posiada urozmaiconą linię brzegową, dzięki czemu wyróżnia się dużymi walorami ornitologicznymi.

Do chwili obecnej stwierdzono na jego terenie i w bezpośrednim sąsiedztwie blisko 290 gatunków ptaków, w tym ponad 170 lęgowych. Zgiełk i gwar ptaków milknie tutaj na krótką chwilę, gdy zbiornik jest w całości pokryty lodem (zazwyczaj od III dekady grudnia do I dekady marca). Wraz z pierwszymi roztopami, pojawiają się duże zgrupowania świstunów, rożeńców, cyraneczek, krzyżówek i gęsi biało-czelnych. Następnie przez teren zalewu przelatują nury: rdzawoszyi i czarnoszyi, a tuż za nimi pojawiają się przedstawiciele ptaków siewkowatych (ponad 30 gatunków): bataliony, łączaki, biegusy zmienne, piskliwce, rybitwy białoskrzydłe, czarne i białowąse. W tym okresie można zaobserwować takie rzadkości jak: terekia, szczudłak, brodziec pławny, rybitwa krótkodzioba. Najcenniejszymi przedstawicielami świata wróblaków są lęgowe: wodniczka, pliszka cytrynowa i podróżniczek, a z przelotnych regularnie pojawiający się świergotek rdzawogardły.

➤ **LOKALIZACJA:** Rzeka Narew od granicy państwa do Bondar, gmina Narewka i Michałowo

➤ **DOJAZD:**

PKS: do Siemianówki, Bondar i Szymek

AUTO: Z Białystoku do Juszkowego Grodu przez Michałowo, a potem do Siemianówki przez Bond-

ary, albo do Cisówki przez Szymki

➤ **OKRES**

OBSERWACJI:

III-XII

➤ **CZAS WIZYTY:**

cały dzień

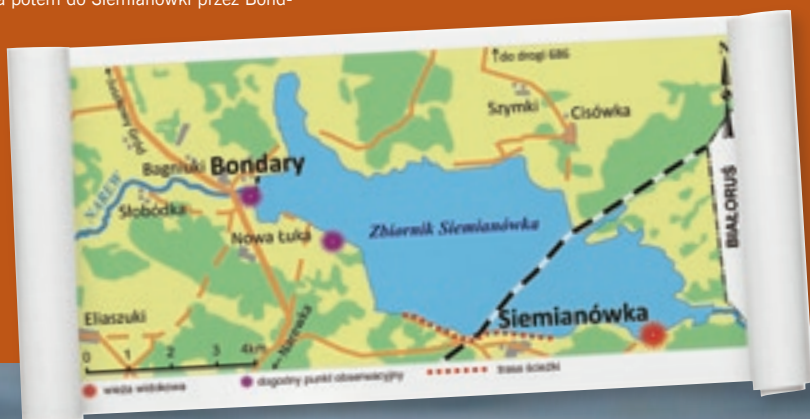
➤ **WSTĘP:** wolny

➤ **ZAGROŻENIA:**

brak

➤ **GATUNKI PTAKÓW:** trzmielojad, bielik, orlik krzykliwy, orlik grubodzioby, kropiatka, zielonka, rybitwa, białoskrzydła, puchacz, świergotek rdzawogardły, pliszka cytrynowa, podróżniczek, wodniczka, wąsatka

➤ **UWAGI:** na zaporze obowiązuje zakaz wjazdu, wskazane posiadanie lunety

Biegus rdzawy – fot. Grzegorz Grygoruk

Wydrzyk tęposterny – fot. Jerzy Kosior

Szczególnie w ciepłe majowe i czerwcowe noce, słychać liczne głosy chruścieli – zielonki, kropiatki, wodnika, a na okolicznych łąkach derkaczy. Od końca czerwca do listopada obserwujemy migrację powrotną ptaków siewkowatych. Oprócz gatunków spotykanych na wiosnę licznie wędrują kszyki, czajki, sieweczki obrożne, biegusy małułtkie, krwawodzioby, kwokacze, brodzce śniade. Spotykamy rów-

Miejszem dogodnym do prowadzenia obserwacji nurów i kaczek morskich jest wzniesienie w okolicach Tarnopola oraz tama w Bondarach.

nież takie unikatki jak: sieweczka morska, płatkonóg pługodzioby, biegus arktyczny. Często obserwuje się tutaj prawdziwe rzadkości, takie jak kormoran mały, czapla złotawa, orlik grubodzioby, gadożer, błotniak stepowy. W tym okresie Siemianówka jest ważnym noclegowiskiem dla ponad 1000 żurawi. W ramach prac punktu obrączkarskiego Akcja Siemianówka działającego w okolicy zbiornika, schwytano tak wyjątkowe okazy jak: modraczek, zarosłów-

ka oraz świstunka żółta i złotawa. Z kolei na lustrze wody czasem można wypatrzeć uhle, markaczki, lodówki, szlachary i ogorzałki. Wytrwali obserwatorzy mogą zauważyć również: nura lodowca, rybitwę popielatą, wydrzyka tęposternego i ostrosternego, bernikle rdzawoszyją, poświerkę szponiastą. Jesienią z okolicy nasypu kolejowego i Babiej Góry prawie codziennie można usłyszeć donośny głos króla naszych sów – puchacza. W okresie zimowym można spotkać tutaj rzepołuchy, czeczotki, śnieguły i górniczki. Miejszem dogodnym do prowadzenia obserwacji nurów i kaczek morskich jest wzniesienie w okolicach Tarnopola oraz tama

w Bondarach. Następne miejsce to wieża widokowa w okolicach Babiej Góry, gdzie naszą uwagę zwrócą polujące ptaki drapieżne. Zachęcamy też do przejścia się ścieżką edukacyjną z Siemianówki do Kruhlika. Na jej trasie umieszczono tablice ze zdjęciami i krótkimi opisami ptaków wykonane przez PTOPIA z zlecenie gminy Narewka.

SŁAWOMIR NIEDŹWIECKI

OKOLICE

REZERWAT WORONICZA **KOPNEJ GÓRY**

Miejscem na które warto zwrócić uwagę w Puszczy Knyszyńskiej są okolice Kopnej Góry wraz ze znajdującym się nieopodal rezerwatem Woronicza. Płynie tu malownicza rzeka Sokółda.

- **LOKALIZACJA:** 25 km na północny wschód od Białegostoku, gmina Supraśl i Szudziałowo
- **DOJAZD:**
  - **PKS:** trasa Białystok – Kopna Góra, kilka połączeń dziennie
  - **AUTO:** Dogodna lokalizacja dla osób poruszających się samochodem – parking przy wejściu do rezerwatu i przy Arboretum
- **OKRES OBSERWACJI:** cały rok, najatrakcyjniej wiosną
- **CZAS WIZYTY:** Ścieżka edukacyjna „Kopna Góra” liczy ok. 4 km, 2-5 h
- **WSTĘP:** Na terenie rezerwatu można poruszać się tylko po wyznaczonej ścieżce. Arboretum udostępniane jest do zwiedzania w okresie 1.0-30.09. W dni robocze w godzinach 8-15, a w dni wolne od pracy: 9-19. Wstęp wolny, zwiedzanie z przewodnikiem odpłatne, po wcześniejszym uzgodnieniu. Tel. (85) 71 31 570
- **GATUNKI PTAKÓW:** jarząbek, orlik krzykliwy, samotnik, sóweczka, dzięcioł trójpalczasty, orzechówka
- **UWAGI:** Wskazany kompas lub dobra mapa (nie wszędzie znajduje się szlak). Wczesną wiosną i zimą mogą się okazać niezbędne kalosze

Samotnik – fot. Marcin Perkowski

Ekstensywnie użytkowane łąki w jej dolinie umożliwiają podglądanie licznych ptaków drapieżnych. Już krótki spacer wiosną lub latem zapewni nam obserwacje gniazdujących w pobliżu orlików krzykliwych, a przy odrobinie szczęścia ujrzymy zimorodka. Następnie warto odwiedzić Arboretum w Kopnej Górze. Oprócz ciekawej flory możemy zobaczyć tu np. dzięcioła zielonosiwego lub muchołówkę małą. Tuż obok Kopnej Góry znajduje się rezerwat Woronicza położony nad malowniczym strumieniem o tej samej nazwie. Chroni on głównie starodrzew sosnowo-świerkowy oraz niewielki pas łągu wzdłuż cieku. Natrafimy tu też na fragment borealnej świerczyny oraz otwartego torfowiska. Po rezerwacie bez problemu można poruszać się

po wytyczonej ścieżce edukacyjnej. Przez rezerwat przebiegają także tory nieczynnej kolejki wąskotorowej. Z ciekawszych ptaków gniazduje tu cały zestaw gatunków borealnych: dzięcioł trójpalczasty, sóweczka, orzechówka, gil oraz kilka par jarząbków. We wschodniej, bagiennej części rezerwatu, gdzie znajduje się fragment otwartego torfowiska, natknąć się można na żurawie, samotniki oraz bekasy. Nad strumieniem poluje czasem bocian czarny. Jeśli poczekamy do zmierzchu warto przejść południowymi obrzeżami rezerwatu, gdzie jest duża szansa na usłyszenie włośchatki, sóweczki lub lelka oraz, z pewnością, licznie tokujących szonek.

TOMASZ TUMIEL

Sóweczka

– fot. Rafał Łapiński

Puszcza Białowieska
– fot. Cezary Korkosz

PUSZCZA

BIAŁOWIEŻA I OKOLICE BIAŁOWIESKA

W polskiej części Puszczy Białowieskiej gniazduje blisko 160 gatunków ptaków, a więc ponad połowa wszystkich gatunków lęgowych w Polsce.

Nie sposób opisać różnorodności i bogactwa Puszczy w kilku słowach, dlatego skupimy się na miejscach najłatwiej dostępnych z Białowieży. Na uwagę zasługuje ścieżka „Żebra Żubra”. Szlak rozpoczyna się tuż za samą Białowieżą, przy drodze prowadzącej do miejscowości Budy i jest najstarszą ścieżką edukacyjną w okolicy. Nazwa pochodzi od sposobu ułożenia elementów drewnianej ścieżki, gdzie deski lub pnie tworzące kładkę przypominają żebra. Natrafimy tu na puszczańskie gatunki charakterystyczne dla większości zbiorowisk leśnych związanych z Puszczą Białowieską. Rozpoczynając wędrówkę szlakiem mamy duże szanse na spotkanie z dzięciołem biało-grzbietym, związanym przede wszystkim ze starymi łęgami czy olsami. Jest to gatunek, dla którego ogromne znaczenie ma obecność w biotopie martwych i obumie-

rających drzew liściastych. Zmierzając dalej, wraz z pojawieniem się świerka w otoczeniu, powinniśmy zacząć się bacznie rozglądać za kolejnym rzadko spotykanym gatunkiem dzięcioła – trójpalczastym. Z kolei w starych, cienistych grądach natrafimy na regularnie lęgowe, ciekawe wróblaki, jak: zniczek, muchołów-

Szlak rozpoczyna się tuż za samą Białowieżą, przy drodze prowadzącej do miejscowości Budy i jest najstarszą ścieżką edukacyjną w okolicy.

ka białoszyja czy mała. Ścieżka kończy się w pobliżu Rezerwatu Pokazowego Żubrów, gdzie rozpoczęto restytucję tego gatunku w Polsce. Obecnie w dużych zagrodach, w warunkach zbliżonych do naturalnych, eksponowane są żubry, koniki polskie typu tarpana, fosie, jelenie, sarny, dziki, żubronie, rysie i wilki. Do Białowieży możemy wrócić kolejnym szlakiem edukacyjnym „Drzewa Puszczy”.

Ciekawym miejscem na krótki spacer może być też sama Białowieża, a w niej np. Park Pałacowy. Park powstał jako część rezydencji myśliwskiej carów Rosji. Na jego terenie znajduje się też Muzeum Przyrodniczo-Leśne z wieżą widokową, najstarszy zachowany budynek w Białowieży oraz zabudowania z czasów carskich, takie jak stajnia czy brama pałacowa. Występuje tu ponad 100 gatunków roślin, ale i obserwator ptaków znajdzie dla siebie coś ciekawego, np.: dzięcioła średniego, zielonosiwego, świstunkę leśną, kwiczoły, drozdy śpiewaki, na przelotach licznie drożdżiki, puszczyki, warto się rozglądać, bo czasami może zalecieć także gość z głębi puszczy.

Kolejnym interesującym szlakiem jest ścieżka edukacyjna „Krajobrazy Puszczy”. Trasa rozpoczyna się na południe od miejscowości Podolany, prowadzi przez rezerwat „Mysokie Bagno”, a kończy w samej Białowieży. Szczególną ochroną objęto w rezerwacie duże torfowisko porośnięte borem świerkowym oraz część doliny Narewki. Idąc szlakiem mamy duże szanse na kolejne spotkanie z dzięciołami biało-grzbietym, trójpalczastym, „skrytym” jarząbkami czy muchołówkami.

Dzięcioł średni
– fot. Cezary Pióro

ANNA SUCHOWOLEC
MARCIN DOJLIDA

↘ **LOKALIZACJA:** ok. 80 km od Białegostoku, gm. Białowieża

↘ **DOJAZD:**

PKS: pojedyncze kursy Białystok-Białowieża,

AUTO: z Białegostoku droga nr 19 przez Zabłudów, Narew, Hajnówkę

↘ **OKRES OBSERWACJI:** cały rok

↘ **CZAS WIZYTY:** długość ścieżek „Żebra Żubra” i „Drzewa Puszczy” ok. 4 km każda – oba szlaki wraz z wizytą w Rezerwacie Pokazowym Żubrów ok. 3-4 godziny, ścieżka „Krajobrazy Puszczy” dł. trasy ok. 4,5 km – 1-2 godziny

↘ **WSTĘP:** wolny, bilety wstępu obowiązują w Rezerwacie Pokazowym Żubrów, aktualne informacje na temat

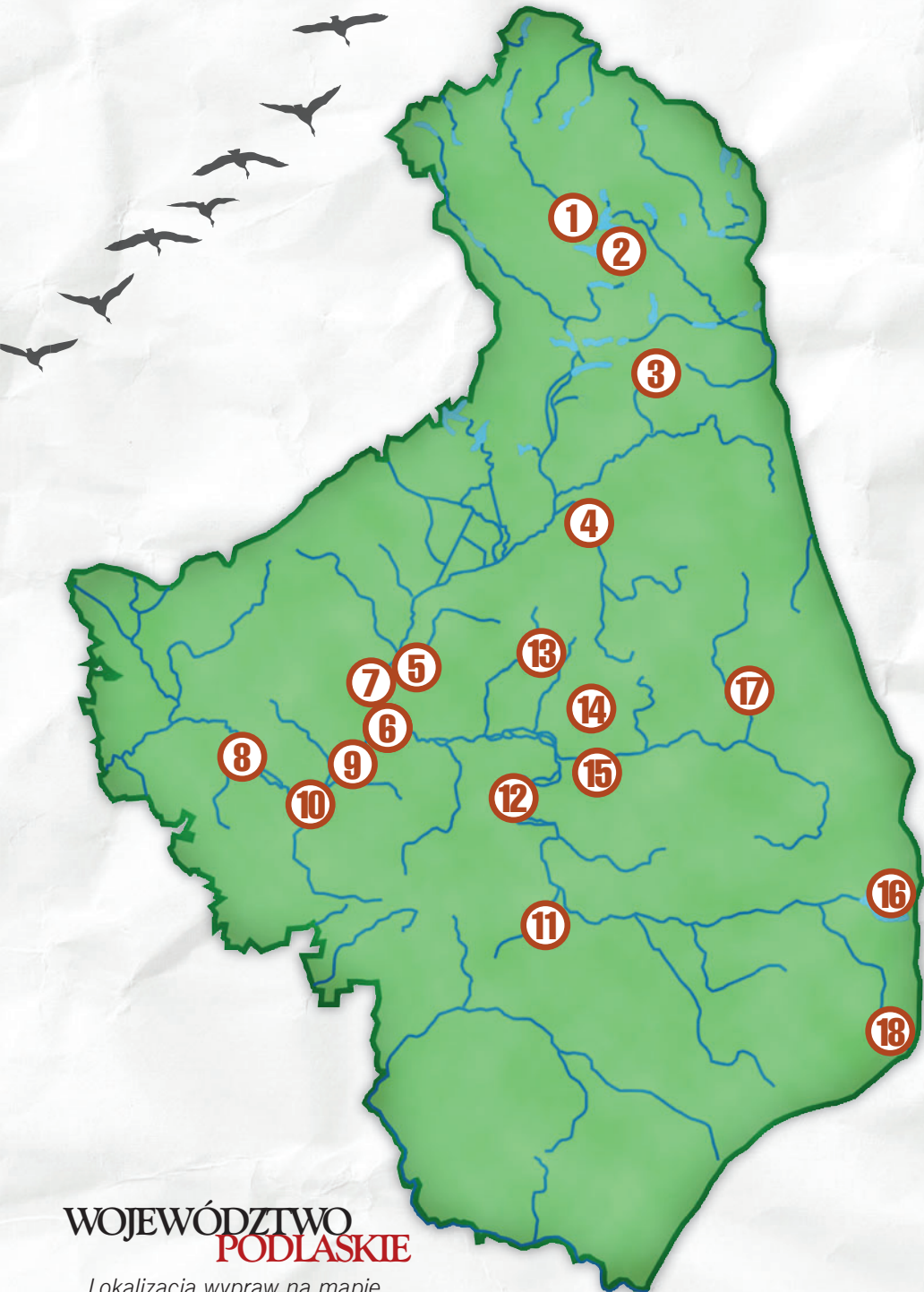
wstępu do Rezerwatu Pokazowego i Muzeum Przyrodniczo-Leśnego na stronie Białowieżskiego Parku Narodowego: <http://bpn.com.pl/>

- ↘ **ZAGROŻENIA:** kładka „Żebra Żubra” jest miejscami w kiepskim stanie, należy zachować ostrożność na ścieżce
- ↘ **GATUNKI PTAKÓW:** jarząbek, puszczyk, dzięcioł średni, trójpalczasty, białostrzybi, muchołówka mała, białoszyja

SPIS TREŚCI

Wstęp	1
① Zbiornik Sobolewo	4
② Jezioro Wigry	7
③ Rezerwat Kozi Rynek	10
④ Dolina Brzozówki	14
⑤ Bagno Ławki	17
⑥ Grobla Sulin (Góra Strękowa – Ruś)	20
⑦ Brzostowo	24
⑧ Siemień Nadrzeczny	27
⑨ Bagno Wizna	30
⑩ Ujście rzeki Gać	34
⑪ Stawy Pietkowskie	37
⑫ Kładka Waniewo-Śliwno	40
⑬ Jezioro Zygmunta Augusta	44
⑭ Rezerwat Krzemianka	47
⑮ Stawy Dojlidzkie	50
⑯ Zbiornik Siemianówka	54
⑰ Okolice Kopnej Góry (rezerwat Woronicza)	58
⑱ Puszcza Białowieska	61

**WOJEWÓDZTWO
PODLASKIE**

Lokalizacja wypraw na mapie

POLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW

CO ZAGRAŻA PTAKOM?

Ostatnie kilkadziesiąt lat pokazało, jak silnie gospodarka ludzka wpływa na przekształcanie wielu typów środowisk. Postępująca degradacja naturalnych siedlisk sprawia, że miejsc, gdzie ptaki mogą zakładać gniazda i spokojnie wyprowadzić lęgi, żerować i zatrzymać się podczas wędrówek, jest coraz mniej.

JAK CHRONIMY PTAKI?

Główny nacisk w działalności PTOP kładziemy na ochronę terenów podmokłych – siedlisk wielu ginących gatunków ptaków. Podejmowane działania to m.in.:

- wykup i dzierżawa gruntów w ważnych ostojach ptaków
- prowadzenie badań naukowych
- ochrona terenów wodno-błotnych
- edukacja ekologiczna
- propagowanie ekstensywnego rolnictwa
- popularyzacja wiedzy o ptakach

Jako pierwsza w kraju organizacja społeczna zaczęliśmy prowadzić zakup i dzierżawę ziemi w celu tworzenia ptasich ostoi. W roku 1990 zakupiliśmy 7 ha turzycowisk na Bagnie Ławki. Tak powstał pierwszy w Polsce społeczny rezerwat przyrody „Wodniczka”. Z czasem utworzyliśmy kolejne Ostoje Ptaków PTOP, nad którymi sprawujemy opiekę. Najważniejsze i największe z naszych ostoi to: Bagienna Dolina Narwi, Bagno Tykocin, Dolina Supraśli, Górna Narew, łącznie gospodarzemy na około 1500 ha ziemi.

Do chwili obecnej PTOP zrealizowało kilkadziesiąt projektów, których głównym celem była ochrona szczególnie zagrożonych gatunków ptaków i ich siedlisk m.in.: żurawi, bocianów białych, bocianów czarnych, dubeltów, cietrzewi, głuszców, rybitw, kraski.

DOŁĄCZ DO NAS

Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (PTOP) założone w 1985 r. w Białowieży jest porządową organizacją zrzeszającą osoby zainteresowane obserwacją i ochroną ptaków.

PTOP współpracuje z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się ochroną ptaków. Wypełnij deklarację dostępną na stronie www.ptop.org.pl i zostań członkiem PTOP.

RAZEM MOŻEMY ZROBIĆ WIĘCEJ!

Możesz przekazać 1% podatku na ochronę ptaków i ich siedlisk. KRS nr 0000082995